OIKEUSMINISTERIÖ

LAUSUNTO

Demokratia- ja julkisoikeusosasto
EU-oikeus- ja tietosuojayksikkö
LsN Möller Tia

9.9.2019

EU/2019/0023

Eduskunta / perustuslakivaliokunta

E 16/2019 vp

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä asiantuntijalausuntoa valtioneuvoston E-kirjeestä koskien oikeusvaltiokysymyksiä Suomen EU-puheenjohtajakaudella. Oikeusministeriö on osallistunut valtioneuvoston kirjelmän valmisteluun.

E-kirjelmän tarkoituksena on ollut luoda tiivis kokonaiskuva Suomen EU-puheenjohtajakaudella esillä olevista oikeusvaltioperiaatteeseen liittyvistä kysymyksistä. Osasta kirjelmässä mainituista kysymyksistä on toimitettu eduskuntaan tarkemmat kannat sisältävät erilliset kirjelmät.

Oikeusvaltioperiaate muodostaa olennaisen ja välttämättömän perustan Euroopan unionille ja sen jäsenvaltioiden väliselle yhteistyölle. Yhteisenä arvona se on vahvistettu SEU 2 artiklassa. Yhteisten arvojen kunnioittamisen merkitystä unionille ja unionin oikeuden toteutumiselle on vahvistettu EU:n tuomioistuimen oikeuskäytännössä. Unionin tuomioistuin on todennut muun muassa, että ”unionin oikeus perustuu siihen perustavanlaatuiseen lähtökohtaan, jonka mukaan kukin jäsenvaltio jakaa kaikkien muiden jäsenvaltioiden kanssa – ja tunnustaa sen, että nuo muut jäsenvaltiot jakavat sen kanssa – lukuisia yhteisiä arvoja, joihin unioni perustuu, kuten SEU 2 artiklassa täsmennetään. Tämä lähtökohta merkitsee sitä – ja perustelee sen –, että jäsenvaltioiden välillä vallitsee keskinäinen luottamus siihen, että kyseiset arvot tunnustetaan ja että siis täytäntöön panevaa unionin oikeutta noudatetaan”.[1] Oikeusvaltioperiaatteella on laaja-alaiset vaikutukset unionin tulevaisuudelle ja unionin yhteistyölle. E-kirjelmällä on pyritty osaltaan kuvaamaan tätä.

Tämä on sittemmin vahvistettu Eurooppa-neuvoston kesäkuussa 2019 hyväksymässä EU:n strategisessa agendassa. Sen mukaan yhtenä tulevan työn prioriteettina on EU:n perussopimuksissa tunnustettujen kansalaisten perusoikeuksien ja -vapauksien puolustaminen ja kansalaisten suojaaminen olemassa olevilta ja uusilta uhkilta. Strategisessa agendassa korostetaan, että demokratia- ja yhteiskuntamalliemme pohjana toimivat yhteiset arvot

[1] Asia C-216/18 PPU, ECLI:EU:C:2018:586.

ovat Euroopan vapauden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin perusta ja että oikeusvaltioperiaate, jolla on olennaisen tärkeä rooli kaikissa demokratioissamme, on keskeinen tae sille, että näitä arvoja suojellaan. Kaikkien jäsenvaltioiden ja EU:n on noudatettava sitä kaikilta osin.

Oikeusvaltioperiaatteen vahvistaminen on hallitusohjelman mukaan yksi Suomen EU-puheenjohtajakauden keskeisistä teemoista ja Suomi on ensimmäinen neuvoston puheenjohtajavaltio, joka toteuttaa yhteisesti sovittua strategista agendaa. Euroopan unionissa on vireillä keskustelua erilaisista keinoista vahvistaa oikeusvaltioperiaatteen toteutumista unionissa ja tähän keskusteluun Suomi puheenjohtajavaltiona tuo oman panoksensa.

Oikeusministeriön toimialalla oikeusvaltioperiaatteella on vahva kytkös vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen toiminnalle. Oikeusvaltioperiaatteen vahvistamiseen tarvitaan erilaisia välineitä ja eri tasoilla toteuttavia toimenpiteitä, kuten on tuotu esiin komission kahdessa tänä vuonna annetussa oikeusvaltioperiaatetta koskevassa tiedonannossa (COM(2019) 163 ja COM(2019) 343). Oikeusvaltioperiaatteen vahvistaminen on esillä eri yhteyksissä oikeusministeriön toimialalla Suomen EU-puheenjohtajakaudella ja näissä oikeusministeriö osaltaan edistää oikeusvaltioperiaatteen vahvistamista.

Oikeusvaltioperiaatteen kunnioittaminen on edellytys keskinäiseen luottamukseen perustuvan rajat ylittävän oikeudellisen yhteistyön toteutumiselle. Heinäkuussa järjestetyssä oikeus- ja sisäministereiden epävirallisessa kokouksessa keskusteltiin oikeusvaltioperiaatteen vahvistamisesta, erityisenä painopisteenä oikeuslaitosten riippumattomuus, laatu ja tehokkuus sekä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin tärkeys. Keskustelussa tuettiin laajasti sitä, että oikeusvaltioperiaatteen vahvistamisesta oikeusalalla keskustellaan jatkossa OSA-neuvostossa.

Oikeusvaltioperiaate, demokratia sekä ihmis- ja perusoikeudet kytkeytyvät erottamattomasti toisiinsa. Tästä tematiikasta oikeusministeriö järjestää konferenssin 10.-11.9.2019 yhdessä valtioneuvoston kanslian kanssa. Suomen EU-puheenjohtajakaudella tulee kuluneeksi 10 vuotta siitä, kun Euroopan unionin perusoikeuskirja tuli oikeudellisesti sitovaksi. Perusoikeuskirjasta järjestetään yhdessä EU:n komission kanssa seminaari. Nämä ovat osa tiedon lisäämistä ja yhteisen oikeusvaltiokulttuurin luomiseen tähtääviä toimenpiteitä, joita komissiokin korosti heinäkuussa 2019 antamassa oikeusvaltioperiaatteen lujittamista unionissa koskeneessa toisessa tiedonannossaan (COM(2019) 343 final). Suomen EU-puheenjohtajuuskaudella tavoitteena on hyväksyä neuvoston perusoikeuspäätelmät ja edistetään EU:n liittymistä ihmisoikeussopimukseen.

Oikeusvaltioperiaatteella on yhteys korruptioon ja korruption vastaisen toiminnan tehokkuuteen. Kansainvälisten korruptiotilastojen perusteella korruptio on osassa Eurooppaa edelleen ongelma,[2] joka luo yrityksille epävarmuutta, hidastaa hallinnollisia menettelyjä ja aiheuttaa lisäkustannuksia sekä yhteiskunnalle että taloudelle. Suomen puheenjohtajakaudella keskustellaan EU:n korruptiontorjunnan välineiden riittävyydestä.

[2] https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017.